

ОЦІНКА ФЕДЕРАЛЬНОЮ РОЗВІДУВАЛЬНОЮ СЛУЖБОЮ ШВЕЙЦАРІЇ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНЯХ

Паливода В. О., центр зовнішньополітичних досліджень НІСД

Наприкінці червня 2023 р. Федеральна розвідувальна служба Швейцарії (далі – NDB¹) оприлюднила щорічний звіт «Безпека Швейцарії – 2023» з оцінкою безпекового середовища всередині та навколо країни. У звіті проаналізовано виклики, з якими державі доводиться мати справу².

Висновки

1. Повномасштабна агресія Росії проти України змусила навіть Швейцарію з її багатовіковим нейтральним статусом переглянути підходи до забезпечення національної безпеки.

2. У спецслужбах Швейцарії вважають імовірним тиск Заходу на Україну, щоб вона розпочала переговори з Росією про припинення вогню.

Звіт є глибоким аналітичним дослідженням на 92 сторінках, текст якого візуалізовано інфографічним матеріалом, що полегшує сприйняття значного обсягу інформації. Крім того, звіт містить посилання на короткометражний фільм «Промислове шпигунство у Швейцарії», а також на брошури профілактичного характеру, які мають попередити випадки шпигунської діяльності.

У передмові до звіту віцепрезидентка Швейцарії В. Амгерд наголошує, що на континенті точиться загарбницька війна, якої Європа не зазнавала від 1945 р. Наслідки російської агресії мають глобальний характер. Загальна безпекова ситуація навколо Швейцарії стала більш нестабільною та непередбачуваною. Країні доведеться адаптуватися до цих нових реалій. Швейцарія зберігатиме нейтралітет, одночасно посилюючи співпрацю з ЄС і НАТО, тому що прагне

¹ Від назви спецслужби німецькою мовою – Nachrichtendienst des Bundes. За даними NDB, в її штаті носіями німецької мови є 73,4 % співробітників, французької – 22,7 %, італійської – 3,2 %, ретороманської – 0,7 %.

² NDB – орган, підпорядкований Федеральному департаменту оборони, захисту населення і спорту на правах автономного підрозділу і підзвітний Федеральній раді (уряду) Швейцарії. Повноваження: розвідувальна діяльність (включно з радіоелектронною розвідкою), боротьба з тероризмом та екстремізмом, забезпечення кібербезпеки, протидія розповсюдженню зброї масового знищення. Станом на кінець 2022 р. штат спецслужби складався з 421 співробітника, серед яких 173 – жінки.

зробити внесок у європейську архітектуру безпеки і це відповідає її власним національним інтересам. NDB тримає у полі постійної уваги війну в Україні та інші проблемні регіони світу. Шпигунство, тероризм, насильницький екстремізм, кібератаки та розповсюдження зброї масового знищення залишаються актуальними, а в деяких випадках – гострими загрозами, які потребують пильності з боку спецслужб та постійного оновлення розвідувальних даних.

Аналітики NDB зазначають, що Росія зруйнувала світопорядок, заснований на ustalених правилах. Ефективність міжнародних форумів для підтримки миру та безпеки, таких як ООН чи ОБСЄ, продовжує знижуватися; ознак формування нового стабільного світопорядку немає. Відбувається зсув до біполярного світу, сформованого системним суперництвом між США та Китаєм.

Прогнози щодо розвитку геополітичної ситуації

- Завершення війни Росії проти України військовим способом до кінця 2023 р. є малоймовірним; є ознаки, що вказують на затяжний конфлікт. Москва розраховує на виснаження України та її союзників.

- Україна залишається залежною від підтримки Заходу. Оскільки війна триває, імовірно, посилиться тиск Заходу на Україну, щоб вона розпочала переговори з Росією про припинення вогню.

- Військові невдачі в Україні не відвернуть Кремль від його цілей. Фактично Росія має намір вести тривалу війну, яку вважає протистоянням усьому Заходу.

- Ризик військового протистояння між Росією та НАТО зріс з початку війни, хоча і США, і Росія досі намагалися запобігти поширенню війни за межі України.

- Зріс також ризик ядерної ескалації. Цілком імовірно, що Росія неодноразово погрожуватиме застосуванням ядерної зброї; однак дуже малоймовірно, що вона її застосує.

- Війна проти України завдасть Росії величезних збитків, але серйозної загрози стабільності режиму поки що немає.

- Війна прискорює тенденцію повернення у майбутньому до біполярного світу. Європа та ЄС залишаються стратегічно залежними від США. Китай утверджується як полюс серед держав, які протистоять Заходу, а роль Росії в китайсько-російських відносинах дедалі слабшає.

- Повернення Д. Трампа або обрання іншого кандидата-ізоляціоніста у США може знову посилити невизначеність щодо участі США у європейських справах.

- Китай і Росія хочуть змінити статус-кво інститутів, правил і норм, що існують. Такі регіональні держави, як Туреччина, Індія та Саудівська Аравія, прагнуть розширити сферу своїх впливів. В Індо-Тихоокеанському регіоні Японія визначає Китай як найбільший стратегічний виклик у своїй історії. В Африці загострюється боротьба за вплив на континенті між західними державами та Росією і Китаєм.

- Тайвань і надалі залишатиметься центром геостратегічної напруженості

між КНР і США, хоча дуже мало ймовірно, що у 2023 р. Пекін почне збройний конфлікт з Тайванем.

Основні виклики і загрози безпеці Швейцарії

- Збройний напад на Швейцарію з боку РФ є мало ймовірним.
- Терористична загроза залишається на підвищеному рівні й пов'язана в основному з джихадизмом. Найбільш правдоподібним терористичним сценарієм є акт насильства, здійснений злочинцем-одинаком.
 - Теракти правоекстремістського спрямування в Європі можуть почастишати.
 - Очікується, що зросте пряме насильство з боку лівих екстремістів проти осіб, які вважаються правими екстремістами, або проти співробітників сил безпеки.
 - Хоча війна в Україні та пов'язані з нею наслідки не призведуть до прямого посилення терористичної загрози, використання джихадистами потоку біженців з України є фактором ризику, що впливає на безпекову ситуацію в Європі.
 - Загроза критичній інфраструктурі залишається на підвищеному рівні. Дії, вжиті західними державами в контексті війни РФ проти України, можуть мати побічний ефект, який опосередковано призведе до часткового збою або тимчасового обмеження критично важливих послуг.
 - Загроза іноземного (переважно російського та китайського) шпигунства залишається високою. Частково через роль приймаючої країни для міжнародних організацій у Європі, Швейцарія є однією з держав, де перебуває найбільше офіцерів російської розвідки, які діють під дипломатичним прикриттям.
 - Обрання Швейцарії до складу Ради безпеки ООН³ посилює загрозу шпигунства щодо персоналу цього органу з числа швейцарських громадян.

Політика Росії під час війни та конфліктів

Росія піддає сумніву суверенітет держав, які входили до складу колишнього СРСР, і ставить свої неоімперські амбіції в Україні вище власних економічних інтересів. Водночас наміри Кремля виходять за межі України. Як і в радянські часи, РФ хоче контролювати Східну Європу у спосіб територіальної реінтеграції, або через домінування в політичній, економічній та безпековій сферах. Додатковою метою Кремля є стримування впливу США та НАТО на західному фланзі Росії.

Західні санкції поки що мало впливають на стратегічні амбіції РФ, у 2022 р. її ВВП скоротився менше, ніж очіувалося. Проте ці санкції стають все більше відчутними в різних секторах російської промисловості, тому Росія шукатиме можливості, як обійти санкції через треті країни.

Війна РФ проти України зробила діяльність її спеціальних служб більш важливою, але водночас ускладнила їм умови для шпигунства. Санкції, обмеження на подорожі та візи, видворення дипломатів та загальне зростання недовіри послали потребу в отриманні інформації через канали розвідки.

³ У 2022 р. Швейцарію обрано непостійним членом Ради безпеки ООН на 2023–2024 рр. Протягом травня 2023 р. вона головувала в цьому органі (уперше в історії країни).

- У низці країн багато співробітників спецслужб РФ були видворені. Офіцерів розвідки, оголошених персонами нон грата, навряд чи зможуть відрядити в континентальну Європу в найближчі кілька років, а знайти їм заміну з досконалим знанням відповідних країн і мов буде непросто.

- Офіцери розвідки, які працюють із джерелами інформації під дипломатичним прикриттям, стикаються зі зростаючим рівнем недовіри. Тому, дуже ймовірно, що їм стало важче вербувати нові джерела. Декого із уже діючих агентів, можливо, відлякала війна, і вони вирішили звузити таку співпрацю або дистанціюватися від своїх кураторів.

- Обмеження на подорожі та візи також збільшили витрати спецслужб РФ. Через скасування прямих рейсів між Росією та Європою, поїздки до країн Шенгенської зони стали можливі лише обхідними маршрутами. Крім того, у Шенгенській зоні скасовано безвізовий режим перебування до трьох місяців для осіб з російськими дипломатичними паспортами.

Але війна відкриває можливості для спецслужб РФ переправляти своїх співробітників до Європи як біженців. Їхня значна кількість, імовірно, дає змогу офіцерам розвідки та агентурі подорожувати непоміченими та тимчасово перебувати в європейських країнах. Однак у такому статусі вони, як правило, не мають доступу до об'єктів розвідувального інтересу і не обертаються в тих колах, де є особи з дипломатичною акредитацією. Тому така заміна навряд чи є корисною, принаймні в перші кілька років.

Китай: між Росією та Заходом

Повномасштабна воєнна агресія Росії проти України застала Китай зненацька. Однак Пекін де-факто підтримав Москву і закріпився як її основний торговельний партнер. Усе більша частка російської нафти надходить до КНР за пільговими цінами. Та Китай був виваженим у своїх заявах про війну і, ймовірно, закликав Росію утриматися від використання ядерної зброї.

У самому Китаї у 2022 р. спостерігалось уповільнення економічного зростання, що пов'язано як із політикою нульової толерантності до COVID-19, так і з її структурними недоліками. Під тиском протестів по всій країні керівництву КНР довелося відмовитися від такої політики, але соціально-економічна ситуація залишається напруженою.

Китай, імовірно, вважає свої економічні відносини із західними державами важливішими за партнерство з Росією. Тому у 2022 р. президент Сі Цзіньпін розвивав відносини КНР з ЄС. Китайський лідер також прагне поглиблювати широке економічне партнерство з такими політично спорідненими державами, як Саудівська Аравія, які володіють стратегічними природними ресурсами або мають значну фінансову міць. Китай посилив свою роль на Близькому Сході, удаючись до успішної посередницької місії між Саудівською Аравією та Іраном. Президент Сі Цзіньпін також хоче запобігти різкому погіршенню американо-китайських

відносин, проте США запровадили економічні санкції проти КНР, зокрема у сфері технологій.

Іран: пліч-о-пліч з Росією у війні проти України

Війна Росії проти України та санкції Заходу проти РФ призвели до зміцнення політичних, економічних та військових зв'язків Тегерану з Москвою. Незважаючи на те, що риторика Ірану щодо війни має нейтральний характер, він фактично став на бік Росії.

Протестний рух у самому Ірані є серйозним, але не екзистенційним викликом для режиму. Значна частина іранської діаспори за кордоном (зокрема у Швейцарії) підтримує протести та закликає до зміни влади в Тегерані. Іран стверджує, що протести підбурюються з-за кордону. Зважаючи на таку ситуацію, діяльність іранських спецслужб проти діаспори, імовірно, посиляться.

Туреччина: балансування між Заходом, Росією та Китаєм

Від початку війни Росії проти України Туреччина позиціонувала себе як посередник і, разом із ООН, відіграла ключову роль в укладенні угоди щодо експорту українського зерна, а також російських продуктів харчування і добрив. Туреччина є членом НАТО й підтримує відносини як з РФ, так і з Україною, не ставлячи під загрозу власні геостратегічні інтереси в регіоні. Анкара все ще залучена в регіональні конфлікти (у Сирії, Лівії та Східному Середземномор'ї). Водночас вона доклала значних зусиль, щоб поліпшити або нормалізувати свої відносини з державами Близького Сходу, такими як Ізраїль, Єгипет й Об'єднані Арабські Емірати.

У перспективі Туреччина прагнучиме підтримувати відносини із західними державами, одночасно намагаючись зміцнити відносини з Росією та Китаєм.

Економічна ситуація в країні залишатиметься нестабільною через високу інфляцію та слабку ліру.